

סילבוס - תוכנית הוראה לקורס

מבוא למדרש ואגדה

פרופ' ארנון עצמון | המחלקה לתלמוד

Introduction to Aggadah and Midrash | 09-563-01

שיעור היברידי (שילוב של שיעורים פרונטליים עם יחידות לימוד דיגיטליות של לימוד עצמי)

4

תשפ"ו

שנתי

ג 16:00-18:00

ב 10:00-12:00

Arnon.atzmon@biu.ac.il

<https://lemida.biu.ac.il/course/view.php?id=81619>

סוג הקורס:

היקף נ"ז:

שנת לימודים:

סמסטר:

יום ושעה

שעת קבלה:

מייל מרצה:

קישור לאתר למדה:

תיאור הקורס ומטרות למידה

תקציר הקורס

זהו קורס מבוא למדרש ואגדה, במהלכו ייפגשו הסטודנטים באופן בלתי אמצעי עם מגוון טקסטים אגדיים מספרות חז"ל, תוך הצגת האסכולות המחקריות השונות העוסקות באגדה ובמדרש (היסטורי, טקסטואלי, ספרותי, הגותי ועוד).
הקורס כולל גם סקירה היסטורית-ביבליוגרפית של ספרות המדרש והאגדה, תוך הצגת טקסטים נבחרים מהמקורות השונים.

מטרות/תוצרי הלמידה

ידע

1. הסטודנטים ייפגשו באופן בלתי אמצעי עם מגוון טקסטים מספרות חז"ל.
2. הסטודנטים ירכשו היכרות בסיסית עם החיבורים הרלוונטיים בספרות חז"ל.
3. הסטודנטים ייחשפו למגוון כלי מחקר עדכניים בתחום האגדה והמדרש.

מיומנויות

1. הסטודנטים יתנסו בשימוש במגוון כלי מחקר עדכניים בתחום האגדה והמדרש.
2. הסטודנטים ילמדו לנתח ולחקור באופן בסיסי טקסטים של אגדה ומדרש.

למידה פעילה - תכנון מהלך השיעורים:

מס' השיעור	נושא השיעור	למידה פעילה	קריאה/ צפיה נדרשת	הערכה תהליכית/מעצבת
1	מהי האגדה, מהו מדרש, סוגי האגדה השונים.		1. ברכיהו ליפשיץ, "אגדה" ומקומה בתולדות תורה שבעל-פה", שנתון המשפט העברי כב (תשס"א-תשס"ד), עמ' 233-328. 2. יונה פרנקל, "האגדה בספרות התלמודית - נחזור על הראשונות", נטועים יא-יב (תשס"ד), עמ' 63-79. 3. עפרה מאיר, "הוראת 'דרש רבי X' במדרשים", דפים למחקר בספרות 3 (תשמ"ו) 209-218. 4. פנחס מנדל, "דרש רבי פלוני: עיון חדש", דפים למחקר בספרות 16-17 (תשס"ט) 27-55.	

2	אגדת חז"ל על רקע האגדה הקדומה 1 – ספר היובלים	יחידה דיגיטלית – למידה עצמית	1. מנחם קיסטר, "מסורות-אגדה וגלגוליהן", תרביץ (תשנ"א), עמ' 179-224. 2. כנה ורמן, "ספר היובלים בהקשר הלניסטי", ציון (תשס"א), עמ' 275-296.	מטלת ביניים
3	אגדת חז"ל על רקע האגדה הקדומה 1 – צוואות השבטים		Martha Himmelfarb, "R. Moses the Preacher and the Testaments of the Twelve Patriarchs." <i>AJS Review</i> 9.1 (1984), pp. 55-78.	
4	הרקע הריאלי להתהוות מדרש האגדה, בית-הכנסת ובית-המדרש			
5	האגדה בספרות התנאית 1 (משנה – חוני המעגל ומקבילותיו)	יחידה דיגיטלית – למידה עצמית	1. יונה פרנקל, "האגדה שבמשנה", מחקרי תלמוד ג,ב (תשס"ה), עמ' 655-683. 2. משה שושן, "סיפור חוני המעגל במשנה, תענית ג, ח: מקרה מבחן של מלאכת הסיפור במשנה", מחקרי ירושלים בספרות עברית (תשס"ג), עמ' 1-20.	מטלת ביניים
6	האגדה בספרות התנאים 2 (מדרשי ההלכה – קפיצת נחשון)		1. יוסף היינימן, "מסורות פרשניות קדומות באגדה ובתרגומים", תרביץ לה (תשכ"ו), עמ' 84-94.	
7	מדרשי האגדה האמוראיים - מבוא למדרש בראשית רבה (התהוות, מסירה ומהדורות)		1. עופרה מאיר, "גן בעדן—הערות לאופן העריכה של בראשית רבה", דפים למחקר בספרות ה-ו (תשמ"ט), עמ' 309-330. 2. מנחם כהנא, "זיקת כתב יד וטיקן 60 של בראשית רבה למקבילותיו, תעודה יא (תשנ"ו), עמ' 17-60.	
8	עיון בטקסט ממדרש בראשית רבה 1 (פרשה פז – פתיחתאות)	יחידה דיגיטלית – למידה עצמית		מטלת ביניים
9	עיון מטקסט ממדרש בראשית רבה 2 (פרשה פז – גוף הפרשה)		James Kugel, "Two introductions to Midrash", <i>Prooftexts</i> (1983), pp. 131-155.	
10	מדרשי האגדה האמוראיים - מבוא למדרש ויקרא רבה (התהוות, מסירה ומהדורות)		חיים מיליקובסקי, "ויקרא רבה ובראשית רבה: עיון מחודש בקטעים מקבילים", סידרא: כתב-עת לחקר ספרות התורה שבעל-פה, כד/כה (תש"ע), עמ' 237-266.	
11	עיון מטקסט ממדרש ויקרא רבה 1 (הפתיחתאות לפרשה א)	יחידה דיגיטלית – למידה עצמית	חיים מיליקובסקי, "ויקרא רבה, פרשה כח, הפתיחתא הראשונה (פסקאות א-ג): עיונים בנוסח, בעריכה ובזיקתה למקבילה	מטלת ביניים

	בפסיקתא דרב כהנא", תרביץ עא, א-ב (תשסב), עמ' 19-65.			
12	עיון מטקסט ממדרש ויקרא רבה 2 (פרשה א – גוף הפרשה והחתימה)		David Stern, "Midrash and the Language of Exegesis: A Study of Vayikra Rabbah, Chapter 1", in: <i>Midrash and Literature</i> (New Haven: Yale University Press, 1986), 105–124.	
13	מדרשי האגדה האמוראיים - פסיקתא דרב כהנא (מבוא: התהוות, מסירה ומהדורות)		ארנון עצמון, בניי, היו קורין פרשה זו: עריכה ומשמעות בפסיקתא דרב כהנא, ירושלים: מאגנס, תשפ"ב, עמ' 3-100	
14	עיון בטקסט ממדרש פסיקתא דרב כהנא (פיסקת בחדש השלישי - הפתיחותאות)	יחידה דיגיטלית – למידה עצמית		מטלת ביניים
15	עיון בטקסט ממדרש פסיקתא דרב כהנא (פיסקת בחדש השלישי – גוף הפרשה והחתימה)		Arnon Atzmon, "In the Third Month": Shavuot and the Redaction of Pesikta de-Rav Kahana 12," <i>Journal of Ancient Judaism</i> , 6/1 (2015), pp. 143–156.	
16	המדרש הפוסט קלאסי - תנחומא-ילמדנו (מבוא: התהוות, מסירה ומהדורות)		Ronit Nikolsky & Arnon Atzmon (eds.), <i>Studies in the Tanhuma-Yelammedenu literature</i> , Leiden; Boston: Brill, 2022, pp. 1-17.	
17	עיון מטקסט ממדרש תנחומא-ילמדנו 1 (הפתיחותאות לסדר לך-לך)	יחידה דיגיטלית – למידה עצמית		מטלת ביניים
18	עיון מטקסט ממדרש תנחומא-ילמדנו 2 (גופא וחתימה לסדר לך-לך).			
19	מבוא למדרשי המגילות (התהוות, מסירה ומהדורות)			
20	עיון מטקסט ממדרש איכה רבה (הפתיחותאות למדרש).		1. גלית חזן-רוקם, רקמת חיים: היצירה העממית בספרות חז"ל, ת"א, תשנ"ז, עמ' 49–25. 2. יונה פרנקל, עיונים בעולמו הרוחני של סיפור האגדה, ת"א, תשמ"א, עמ' 104–109.	
21	עיון מטקסט ממדרש קהלת רבה (הפתיחותאות למדרש)			

22	עיון מטקסט ממדרש אסתר רבה (הפתיחות למדרש)	ארנון עצמון, "מעשה אסתר בפרקי דרבי אליעזר ובאסתר רבה ב: לביסוסה של זיקה בין מקבילות בספרות חז"ל", תרביץ עה (תשס"ו), עמ' 329-343.	
23	מבוא למדרשים המאוחרים (התהוות מסירה ומהדורות).		
24	עיון מטקסט מפרקי דרבי אליעזר (עשרה ניסיונות של אברהם)	יעקב אלבוים, "המליצה, המוטיב והעניין: לדרך עיצובו של הסיפור בפרקי דרבי אליעזר", מחקרי ירושלים בפולקלור יהודי (תשנ"א), עמ' 99-126.	
25	עיון מטקסט מפרקי דרבי אליעזר 2 (תיאור עקדת יצחק).		
26	חזרה וסיכום		מטלת סיום

*ייתכנו שינויים בסילבוס בהתאם לקצב ההתקדמות ואפקטיביות הלמידה

ציון סופי

משקל בציון הסופי	תיאור התוצר
20% מהציון הסופי	מטלות ביניים ביחידות הדיגיטליות
80% מהציון הסופי	בחינה מסכמת בתומקס

דרישות הקורס

הקורס כולל מפגשים פרונטליים ויחידות לימוד א-סינכרוניות - לסירוגין. במפגשים הפרונטליים יש חובת נוכחות, ובאותה מידה קיימת חובה לעבור באופן סדיר על היחידות הא-סינכרוניות ולענות שם על כל השאלות. בסוף השנה תתקיים בחינה מסכמת של כל החומר הנלמד.

דרישות קדם

אין.

ביבליוגרפיה: תכנים לקריאה, צפיה והאזנה (רצוי עדכני)

1. ברכיהו ליפשיץ, "אגדה ומקומה בתולדות תורה שבעל-פה", שנתון המשפט העברי כב (תשס"א-תשס"ד), עמ' 233-328.

2. יונה פרנקל, "האגדה בספרות התלמודית - נחזור על הראשונות", נטועים יא-יב (תשס"ד), עמ' 63–79.
3. ברכיהו ליפשיץ, "על הראשונות אנו מצטערים; תשובה", שם, עמ' 81–93.
4. עפרה מאיר, "לבעיית המונח "מדרש" בחקר המדרשים", הקונגרס העולמי למדעי היהדות 11, ג 1 (תשנ"ד), עמ' 103–110.
5. עפרה מאיר, "הוראת "דרש רבי" X במדרשים", דפים למחקר בספרות 3 (תשמ"ו) 209–218.
6. פנחס מנדל, "דרש רבי פלוני: עיון חדש", דפים למחקר בספרות 16–17 (תשס"ט) 27–55.
7. אברהם רוזנטל, "תורה שבעל פה ותורה מסיני – הלכה ומעשה", מחקרי תלמוד ב (תשנ"ג), עמ' 448–489.
8. Mayer Irwin Gruber, "The term Midrash in Tannaitic literature", Discussing Cultural Influences (2007) 41–58.

שער ב

9. יונה פרנקל, דרכי האגדה והמדרש, א, תל-אביב, תשנ"ו, "המקורות", עמ' 3–10.
10. הנ"ל, "האגדה שבמשנה", מחקרי תלמוד ג, ב (תשס"ה), עמ' 655–683.
11. ח' מאק, מדרש האגדה, תל-אביב תשמ"ט, עמ' 9–18.

שער ג

12. י' אלבוים, להבין דברי חכמים: מבחר דברי מבוא לאגדה ולמדרש משל חכמי ימי הביניים, ירושלים תשס"א.

שער ד

13. א"א אורבך, חז"ל פרקי אמונות ודעות, הקדמה, עמ' 1–14.
14. מאיר, עפרה, "הסיפור על ר' שמעון בן יוחאי ובנו במערה – היסטוריה או ספרות?", בתוך: סוגיות בפואטיקה של סיפורי חז"ל, תל אביב: ספריית הפועלים, תשנ"ג, עמ' 11–34.
15. הנ"ל, "התרומה ההיסטורית של אגדות חז"ל, לאור אגדות רבי ואנטונינוס", מחניים 7 (תשנ"ד), עמ' 8–25.
16. ספראי, שמואל, ארץ ישראל וחכמיה בתקופת המשנה והתלמוד, תל אביב, תשמ"ד, עמ' 170–172.
17. פרידמן, ש"י, "לאגדה ההיסטורית בתלמוד הבבלי", ליברמן (תשנ"ג), עמ' 119–164.
18. רוזנפלד, ב"צ, "אגדה ומציאות בספרות חז"ל", מחניים 7 (תשנ"ד), עמ' 98–103.
19. חזן-רוקם, ג', רקמת חיים: היצירה העממית בספרות חז"ל, ת"א, תשנ"ז, עמ' 25–49.
20. פרנקל, יונה, עיונים בעולמו הרוחני של סיפור האגדה, ת"א, תשמ"א, עמ' 104–109.
21. הנ"ל, סיפור האגדה – אחדות של תוכן וצורה, ת"א, תשס"א, עמ' 53–60, 236–252, 256–260.
22. א' שנאן, "הספרות העממית", בתוך: עולמה של ספרות האגדה, תל אביב, תשמ"ז, עמ' 77–81.

23. Milikowsky, Chaim, "Midrash as fiction and Midrash as history: what did the Rabbis mean?", Ancient Fiction (2005) 117–127.

שער ה

24. יצחק היינימן, דרכי האגדה, עמ' 1–4, 27–43, 131–136.
25. א"א הלוי, שערי האגדה, 32–41.
26. א' קריב, "בין פשט לדרש באגדות חז"ל", לשוננו לעם כ תשכ"ט, עמ' 223–240.
27. ח' מיליקובסקי, "מדרש האגדה – מציאות או מטאפורה", מחניים 7 (תשנ"ד), עמ' 34–37.
28. מ' הירשמן, המקרא ומדרשו: בין חז"ל לאבות-הכנסייה, תל-אביב תשנ"ב, עמ' 7–12, 21–27.

29. אלבוים, יעקב, "עוד על אגדות העקדה", מחקרי ירושלים בספרות עברית, ט (תשמ"ו), עמ' 341–356.
30. היינימן, יוסף, אגדות ותולדותיהן, ירושלים, 1974, עמ' 122–129.
31. הלוי, א"א, שערי האגדה, ת"א תשמ"ב, עמ' 20–23.
32. יסיף, ע', עקידת יצחק – מחקרים בהתפתחותה של מסורת ספרותית, ירושלים תשל"ח.
33. נוי, דב, "העקידה האב-טיפוס לקידוש השם", מחניים, ס (תשכ"ב), עמ' 140–144.
34. שפיגל, ש', "מאגדות העקידה", ספר היובל לאלכסנדר מארכס, ניו-יורק תש"י, עמ' תצז.
34. Elbaum, Jacob, "From sermon to story: the transformation of the Akedah", Prooftexts, 6,2 (1986), 97-116.*